Giorgio Agamben

ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΛΠΙΔΑ ΣΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΘΕΑΜΑ

Ελευθεριακή Κουλτούρα

Ελευθεριακής Κουλτούρας, Ερεσσού 52, Εξάρχεια. Τηλέφωνο επικοινωνίας 210.38.04.525.

Όταν ο Guy Debord δημοσίευσε την *Κοινωνία του Θεάματος* τον Νοέμβρη του 1967, η μεταμόρφωση της πολιτικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής σε θεαματική φαντασμαγορία, δεν είχε φτάσει ακόμη στα άκρα με τα οποία είμαστε σήμερα απολύτως εξοικειωμένοι. Γι' αυτόν τον λόγο η διαύγεια της αμείλικτης διάγνωσης είναι, μπορούμε να πούμε, ακόμη πιο αξιοσημείωτη.

«Ο καπιταλισμός στην τελική μορφή του» –να πώς αναπτύσσει την επιχειρηματολογία του, ριζοσπαστικοποιώντας τη μαρξιστική ανάλυση της φετιχιστικής φύσης του εμπορεύματος η οποία, εκείνη την εποχή, αγνοούνταν χονδροειδώς– «αυτοπαρουσιάζεται σαν αχανής συσσώρευση θεαμάτων, όπου όλα αυτά που προηγουμένως βιώνονταν άμεσα, σήμερα έχουν αποτραβηχτεί και μετατραπεί σε αναπαράσταση».

Παρόλα αυτά, το θέαμα δεν συμπίπτει απλώς με τη σφαίρα των εικόνων ή με αυτό που σήμερα αποκαλούμε ΜΜΕ, αλλά είναι, μάλλον, «μια κοινωνική σχέση μεταξύ των ανθρώπων μεσολαβημένη από εικόνες», η πραγματική αλλοτρίωση και αποξένωση της ανθρώπινης κοινωνίας. Ή, όπως διατυπώνεται σε μια χαρακτηριστική φράση, «το θέαμα είναι το κεφάλαιο σε τόσο υψηλό επίπεδο συσσώρευσης ώστε έχει μετατραπεί σε εικόνα».

Αλλά για τον ίδιο λόγο το θέαμα δεν είναι τίποτα περισσότερο από την καθαρότερη μορφή διαχωρισμού: εκεί όπου ο πραγματικός κόσμος έχει μεταμορφωθεί σε εικόνα και οι εικόνες σε πραγματικά αντικείμενα, η πρακτική δυνατότητα του ανθρώπου αποχωρίζεται τον εαυτό της και εμφανίζεται σαν ένας κόσμος καθαυτός. Είναι ακριβώς σ' αυτόν τον κόσμο τον διαχωρισμένο και οργανωμένο από τα ΜΜΕ –στον οποίο οι μορφές του κράτους και της οικονομίας διεισδύουν η μία στην άλλη– όπου η εμπορευματική οικονομία αποκτά τη μορφή της απόλυτης και ανεύθυνης υπέρτατης εξουσίας σε σχέση με την κοινωνική ζωή.

Αφού διαστρέβλωσε το σύνολο της παραγωγής, μπορεί τώρα να χειραγωγήσει τη συλλογική αντίληψη και να οικειοποιηθεί τη μνήμη και την κοινωνική επικοινωνία, μεταμορφώνοντάς τις σ' ένα μοναδικό θεαματικό εμπόρευμα, στο οποίο τα πάντα μπορεί να τίθενται σε αμφιβολία εκτός από το ίδιο το θέαμα που, καθαυτό, μας λέει μόνο ένα πράγμα, πως «ότι εμφανίζεται είναι καλό και ότι είναι καλό εμφανίζεται».

Τον Μάη του 1988 ο Debord κυκλοφόρησε τα *Σχόλια Πάνω στην Κοινωνία του Θεάματος*, όπου πρόσθεσε αρκετές σημαντικές σκέψεις στις προηγούμενες αναλύσεις του. Προηγουμένως, διέκρινε δύο μορφές της κοινωνίας του θεάματος: το συγκεντρωμένο, το μοντέλο του οποίου ήταν η σταλινική Ρωσία και η ναζιστική Γερμανία, και το διάχυτο, στο οποίο αντιστοιχούν οι ΗΠΑ και οι δυτικές δημοκρατίες. Στα *Σχόλια* μας λέει ότι κατά τη διάρκεια των επόμενων τριάντα χρόνων ένα τρίτο μοντέλο, για το οποίο η Ιταλία και η Γαλλία χρησίμευσαν ως εργαστήρια, επιβλήθηκε σταδιακά σε παγκόσμια κλίμακα· ο Debord το αποκαλεί «ενσωματωμένο θέαμα».

«Το ενσωματωμένο θέαμα εκδηλώνεται ταυτόχρονα σαν συγκεντρωμένο και σαν διάχυτο, και μετά απ' αυτή την καρποφόρο ενοποίηση έμαθε πώς να χρησιμοποιεί με τον καλύτερο τρόπο τις ιδιότητες αμφοτέρων. Όμως, ο προηγούμενος τρόπος εφαρμογής τους άλλαξε σημαντικά. Όσον αφορά τη συγκεντρωμένη πλευρά, το κέντρο ελέγχου έγινε τώρα πιο αθέατο: δεν αποκαλύπτεται κανείς γνωστός ηγέτης ή ξεκάθαρη ιδεολογία. Και σχετικά με τη διάχυτη πλευρά, το θέαμα ποτέ δεν καθόρισε σε τέτοιο βαθμό ολόκληρο το εύρος των κοινωνικά παραγόμενων συμπεριφορών και αντικειμένων. Γιατί σε τελική ανάλυση το ενσωματωμένο θέαμα είναι αυτό, ότι δηλαδή ενσωματώθηκε στην πραγματικότητα στον ίδιο βαθμό που την περιέγραφε, και ότι ανοικοδόμησε ενώ την περιέγραφε. Ως αποτέλεσμα, αυτή η πραγματικότητα δεν αντιμετωπίζει το ενσωματωμένο θέαμα σαν κάτι ξένο. Όταν το θέαμα ήταν συγκεντρωμένο, το μεγαλύτερο μέρος της περιβάλλουσας κοινωνίας του ξέφευγε· όταν ήταν διάχυτο, του ξέφυγε ένα μικρό μέρος· σήμερα δεν του ξεφεύγει τίποτα. Το θέαμα διαδόθηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε σήμερα διεισδύει σε κάθε πραγματικότητα. Ήταν εύκολο να προβλεφτεί θεωρητικά αυτό που έδειξε γρήγορα και παγκόσμια η πρακτική εμπειρία της ασταμάτητης ικανοποίησης του οικονομικού λόγου: ότι η παγκοσμιοποίηση του πλαστού ήταν επίσης η πλαστοποίηση του κόσμου. Πέρα από την κληρονομιά των παλιών βιβλίων και των παλιών κτιρίων, που ακόμη έχουν κάποια σημασία αλλά προορίζονται σε συνεχή μείωση και, επιπλέον, σε αυξανόμενο βαθμό επιλέγονται και τοποθετούνται προκειμένου να ταιριάζουν με τις απαιτήσεις του θεάματος, δεν μένει τίποτα, στην κουλτούρα ή στη φύση, που να μην έχει μεταμορφωθεί και μολυνθεί σύμφωνα με τα μέσα και τα συμφέροντα της μοντέρνας βιομηχανίας».

Για μας που ζήσαμε τα τελευταία είκοσι χρόνια ιταλικής ιστορίας, είναι δύσκολο να μη συνυπογράψουμε αυτή την ανάλυση, δεδομένου πως είναι βέβαιο ότι, όπως υποθέτει ο Debord, η Ιταλία υπήρξε ένα εργαστήριο στο οποίο –ενώ η τρομοκρατία προμήθευε στο θέαμα μια κάλυψη που τραβούσε όλη την προσοχή– δοκιμάστηκε εφαρμόστηκε η μεταφορά των δυτικών δημοκρατιών προς την τελική φάση της ιστορικής τους εξέλιξης. Ποτέ –ούτε καν τη δεκαετία του '50 όταν, με την εξάλειψη του φασισμού και του ναζισμού, τα ευρωπαϊκά κράτη ασχολήθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη διεκπεραίωση της αποστολής τους μ' έναν άλλο τρόπο– μια τόσο τεράστια ποσότητα πλαστότητας δεν είχε συγκεντρωθεί σε τόσο σύντομο χρόνο σε κάθε όψη της κοινωνικής ζωής.

Σε διάστημα λίγων χρόνων ιδεολογίες, θρησκευτικές πεποιθήσεις, συνδικάτα, πολιτικά κόμματα και εφημερίδες, που ανάμεσά τους υπήρχαν συνήθως χειροπιαστές διαφορές και αντιπροσώπευαν αντιτιθέμενες παραδόσεις, έφτασαν σε συμφωνία, λες και καθοδηγούνταν από κάποιο αόρατο νήμα, επαναλαμβάνοντας τα ίδια λόγια τον ίδιο λόγο για τα ίδια θέματα. Και ποτέ, σε οποιοδήποτε ολοκληρωτικό καθεστώς, δεν υπήρ-

χε ένας τόσο ομογενοποιημένος και εναρμονισμένος λόγος (στον βαθμό που εξετάζονται ουσιαστικά πράγματα) όσο στην Ιταλία αυτά τα τελευταία χρόνια, μια περίοδο κατά την οποία τα πάντα συζητούνται με την προϋπόθεση ότι τίποτα δεν γίνεται κατανοητό. Και ποτέ σε οποιαδήποτε δικτατορία δεν υπήρχαν διανοούμενοι, αναγόμενοι ευχαρίστως στη θεαματική κατηγορία των ειδικών, που να αναλαμβάνουν ευχαρίστως το καθήκον να προωθούν τη συναίνεση και την ηρεμία μέσα από τη σύγχυση των ιδεών. Αν συμφωνούμε ότι η συνθήκη του θεάματος είναι η τελική φάση στην εξέλιξη της μορφής-κράτος – προς την οποία όλα τα κράτη του κόσμου φαίνονται να κινούνται σήμερα, λες και επιδρά πάνω τους μια μοιραία δύναμη–, το θέαμα, με την περιορισμένη έννοια της μεσολαβημένης κυκλοφορίας της πληροφορίας, χρησιμεύει στο να καθίσταται αδύνατο ότι τα σοβαρά προβλήματα θα προσδιορίζονται με σαφήνεια και ότι οι πολίτες θα έχουν στη διάθεσή τους τα απαραίτητα στοιχεία για τη διαμόρφωση μιας αντίθετης σε σχέση μ' αυτό γνώμης.

Μ' αυτή την έννοια τα βιβλία του Debord συνιστούν μια από τις λίγες περιγραφές της εποχής μας που ασχολούνται με το πρόβλημα. Σε μια άλλη τάξη πραγμάτων, η μοναδική συγκρίσιμη ανάλυση –για το σφρίγος και την καινοτομία της– έγινε σαράντα χρόνια πριν από τον Heidegger στις παραγράφους 25 έως 38 του βιβλίου του *Είναι και Χρόνος*. Πέρα από το ότι η διάσταση αυτού που ο Heidegger αποκαλεί «αναυθεντικότητα», Uneigentlichkeit, δεν συνυπάρχει απλώς με το είναι-καθαυτό, το αυθεντικό, Eigentlich, του ανθρώπου, αλλά –έχοντας αυτονομηθεί– έχει εγκατασταθεί στο εσωτερικό του και το έχει καταστήσει αδύνατο.

Συνεπώς το «θέαμα» του Debord μπορεί να συνδεθεί, χωρίς να πιέζουμε τα πράγματα, με την κριτική φάση της τεχνικής εξέλιξης που ο Heidegger αποκαλεί Gestell και την οποία θεωρεί πως είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος και κατά συνέπεια ο προάγγελος της τελικής αλλοτρίωσης του ανθρώπου.

Αν κάτι τέτοιο αληθεύει, με ποιον τρόπο μπορεί η σύγχρονη σκέψη να προσλάβει την κληρονομιά του Debord; Γιατί είναι ξεκάθαρο ότι το θέαμα είναι γλώσσα, η δύναμη της επικοινωνίας ή το γλωσσικό είναι του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι η μαρξιστική ανάλυση έχει ενσωματωθεί, με την έννοια ότι ο καπιταλισμός –ή όπως αλλιώς θέλετε να αποκαλέσετε τη διαδικασία που σήμερα κυριαρχεί στην παγκόσμια ιστορία– όχι μόνο επεκτάθηκε μέχρι την αλλοτρίωση της παραγωγικής δραστηριότητας, αλλά πάνω απ' όλα μέχρι την αποξένωση της γλώσσας, της ίδιας της γλωσσικής ή επικοινωνιακής φύσης του ανθρώπου, εκείνου του *Λόγου* τον οποίο ένα απόσπασμα του Ηράκλειτου ορίζει σαν το «Κοινό».

Η πιο ακραία μορφή αυτής της απαλλοτρίωσης του «Κοινού» είναι το θέαμα, δηλαδή η πολιτική την οποία βιώνουμε. Σημαίνει επίσης ότι στο θέαμα η γλωσσική μας φύση μας υπάρχει υπό καθεστώς σύγχυσης. Γι' αυτόν τον λόγο –ακριβώς επειδή αυτή η απαλλοτρίωση ανοίγει τον δρόμο σ' ένα εμπόρευμα που υπάρχει από κοινού– η βία του θεάματος μπορεί να είναι τόσο καταστροφική· όμως, για τον ίδιο λόγο το θέαμα – με τη μορφή του οποίου η ανθρωπότητα μοιάζει να κατευθύνεται τυφλά προς την ίδια την καταστροφή της– εμπεριέχει επίσης μια μεγάλη δυναμική η οποία είναι θετική και δεν πρέπει να επιτρέψουμε να χαθεί υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Στην πραγματικότητα, το θεαματικό κράτος είναι, λαμβανομένων υπόψη όλων των παραμέτρων, ένα κράτος θεμελιωμένο, όπως όλα τα κράτη –ακριβώς όπως έχει δείξει ο Badiou– όχι σ' ένα κοινωνικό συμβόλαιο (του οποίου θα έπρεπε να είναι η έκφραση), αλλά στη διάλυσή του, την οποία απαγορεύει. Σε τελική ανάλυση το κράτος μπορεί να αναγνωρίσει κάθε αίτημα ταυτότητας, συμπεριλαμβανομένου (και η ιστορία των σχέσεων μεταξύ κράτους και τρομοκρατίας στην εποχή μας είναι μια εύγλωττη επιβεβαίωση κάτι τέτοιου) και της ύπαρξης άλλων κρατών στο εσωτερικό του. Αλλά ότι ορισμένες μοναδικότητες μπορεί να αποτελούν μια κοινότητα χωρίς να απαιτούν μια

ταυτότητα, ότι μπορεί να υπάρξουν δεσμοί χωρίς την εμφάνιση της αντιπροσωπευτικότητας –το να είμαστε δηλαδή Ιταλοί, εργάτες, καθολικοί, τρομοκράτες–, αυτό είναι κάτι που το κράτος δεν μπορεί να ανεχτεί με οποιονδήποτε τρόπο.

Όμως, είναι αυτό το ίδιο το θεαματικό κράτος –καθώς ακυρώνει και εκκενώνει κάθε πραγματική ταυτότητα περιεχομένου– το οποίο παράγει σε μαζική κλίμακα και μέσα από αυτό το ίδιο συγκεκριμένες μοναδικότητες, που σήμερα δεν χαρακτηρίζονται από οποιαδήποτε κοινωνική ταυτότητα ή από οποιαδήποτε ιδιοκτησιακή κατάσταση· είναι πραγματικά μη ταυτοτικές μοναδικότητες.

Είναι βέβαιο ότι η κοινωνία που μας έτυχε να ζούμε είναι μια όπου όλες οι κοινωνικές ταυτότητες έχουν διαλυθεί και όπου όλα όσα, ανά τους αιώνες, συνιστούσαν την αλήθεια ή το αντίθετό της, για τις επόμενες γενιές στη γη έχουν χάσει κάθε νόημα. Στην παγκόσμια μικρομπουρζουαζία, στη μορφή της οποίας το θέαμα έχει παρωδιακά εφαρμόσει το μαρξιστικό σχέδιο της αταξικής κοινωνίας, οι διαφορετικές ταυτότητες που έχουν σημαδέψει την ιλαροτραγωδία της παγκόσμιας ιστορίας έχουν εκπέσει και συνυπάρχουν σε μια φαντασμαγορική κενότητα. Κι έτσι, αν κανείς θελήσει να προβεί σε μια προφητεία για την πολιτική του μέλλοντος, αυτή δεν θα έχει να κάνει αναφορικά μ' έναν αγώνα για την κατάκτηση ή τον έλεγχο του κράτους από τα νέα ή τα παλιά κοινωνικά υποκείμενα, αλλά μάλλον μ' έναν αγώνα ανάμεσα στο κράτος και το μη-κράτος (την ανθρωπότητα), σε μια ανεπανόρθωτη διάζευξη μεταξύ μιας μη ταυτοτικής μοναδικότητας και της κρατιστικής οργάνωσης.

Αυτό δεν έχει καμία σχέση με την απλή διεκδίκηση του κοινωνικού απέναντι στο κράτος, κάτι που για πολύ καιρό ήταν το κοινό κίνητρο των σημερινών κινημάτων διαμαρτυρίας. Οι μη ταυτοτικές μοναδικότητες της θεαματικής κοινωνίας δεν μπορούν να αποτελέσουν μια societas ακριβώς επειδή ούτε μπορούν να επικυρώσουν οποιαδήποτε ταυτότητα ούτε να αναγνωρίσουν ένα κοινωνικό συμβόλαιο –μια αδιάκοπη αντίθεση με το κράτος που ακυρώνει οποιοδήποτε πραγματικό περιεχόμενο, αλλά όπου το είναι στερούμενο κάθε αντιπροσωπεύσιμης ταυτότητα μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις κενού περιεχομένου δηλώσεις αναφορικά με την ιερότητα της ζωής και τα δικαιώματα του ανθρώπου, απλώς να μην υπάρχει γι' αυτό.

Αυτή είναι μια ανάγνωση που ένα όχι και τόσο απρόσεκτο μάτι μπορεί να δει στα γεγονότα στην Τιεν Αν Μεν. Στην πραγματικότητα, αυτό που σοκάρει περισσότερο στις διαδηλώσεις του κινέζικου Μάη, είναι η σχετική απουσία πραγματικού περιεχομένου και αιτήματος. Η δημοκρατία και η ελευθερία είναι πολύ γενικές ως έννοιες ώστε να συγκροτήσουν ένα πραγματικό διακύβευμα και το μοναδικό συγκεκριμένο αίτημα –η αποκατάσταση του Hu Yao Bang– έγινε δεκτό χωρίς καθυστέρηση. Η βία της κρατικής αντίδρασης είναι ακόμη πιο ανεξήγητη. Όμως, είναι πιθανό η δυσαναλογία να είναι μόνο φαινομενική και ότι οι κινέζοι ηγέτες να έδρασαν, από τη δική τους οπτική γωνία, με απόλυτη διαύγεια. Στην Τιεν Αν Μεν το ίδιο το κράτος βρέθηκε αντιμέτωπο μ' αυτό που δεν μπορεί ή δεν πρέπει να αντιπροσωπευθεί και το οποίο, παρόλα αυτά, παρουσιάζεται ως κοινότητα και κοινή ζωή, ανεξαρτήτως αν εκείνοι/ες που βρίσκονταν στην πλατεία το είχαν συνειδητοποιήσει. Ότι το μη αντιπροσωπεύσιμο υπάρχει και διαμορφώνει μια κοινότητα χωρίς προϋποθέσεις και όρους συμμετοχής (όπως μια ασταθής πολλαπλότητα που λέει και ο Cantor) είναι μια απειλή με την οποία το κράτος δεν είναι έτοιμο να συμβιβαστεί. Η μοναδικότητα η οποία προσπαθεί να οικειοποιηθεί το γεγονός του ανήκειν, της ύπαρξής της μέσω της γλώσσας, και η οποία συνεπώς αρνείται κάθε ταυτότητα και όρους συμμετοχής, είναι ο νέος πρωταγωνιστής –ούτε υποκειμενικά ούτε κοινωνικά συγκεκριμένη– της πολιτικής του μέλλοντος. Οποτεδήποτε αυτές οι μοναδικότητες εκδηλώνουν ειρηνικά την κοινή τους ουσία θα υπάρχει μια Τιεν Αν Μεν και, αργά ή γρήγορα, θα εμφανιστούν τα τανκς.

Όσο για μας, οτιδήποτε κι αν συμβεί, μπορούμε μόνο να επαναλάβουμε μαζί με τον Debord τα λόγια του Marx στον Ruge: «Δεν μπορώ να πω ότι εκτιμώ πολύ τη σημερινή εποχή, αλλά αν δεν με απογοητεύει κιόλας, είναι ακριβώς γιατί η απογοητευτική της κατάσταση με γεμίζει με ελπίδα».■

Το παραπάνω κείμενο περιλαμβάνεται στην έκδοση του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης, με αφορμή την έκθεση situacionistas, arte, politica, urbanismo, 1996.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ
Του Guy Debord στον Giorgio Agamben

Champot, 24 Αυγούστου 1989
Αγαπητέ κύριε

Ευχαριστώ για τα αποκόμματα των εφημερίδων [1] που μου στείλατε. Είμαι χαρούμενος να μαθαίνω πως η Ιταλία, παρά κάποια αρκετά σοβαρά εμπόδια, είναι καλύτερα πληροφορημένη από τη Γαλλία και αρκετές άλλες χώρες, οι οποίες παραμένουν ακόμη στο επίπεδο των «νασιστικών»-μουσειολογικών παραποιήσεων, γελοιωδώς εισηγμένων από το μπουρλέσκ «κέντρο Pompidou».[2]

Και πιο συγκεκριμένα γιατί κι εγώ ο ίδιος είχα την ευκαιρία να μάθω πολλά στην Ιταλία.

Σας στέλνω ένα πολύ πρόσφατο βιβλίο [3] προς συμπλήρωση της ευφυούς σας τεκμηρίωσης.

Εγκαρδίως,
Guy Debord

[1] Από την ιταλική καθημερινή εφημερίδα «Il manifesto», φύλλο της 6ης Ιούλη 1989, όπου υπήρχε ένα ειδικό αφιέρωμα στους situazionisti (με κείμενα των Giorgio Agamben, Paolo Virno, Luisa Passerini, Filippo Scarpelli, Enrico Ghezzi, Franco Poli και Alberto Piccinini).
[2] Έκθεση με τίτλο *Για το πέρασμα αρκετών ανθρώπων σε μια σύντομη στιγμή του χρόνου: η Σιτουασιονιστική Διεθνής 1957-1972*, που εγκαινιάστηκε τον Φλεβάρη του 1989.
[3] *Πανηγυρικός.*

*

24 Ιανουαρίου 1990
Αγαπητέ Giorgio Agamben

Συμφωνώ με την ιδέα της κυκλοφορίας των δύο βιβλίων σ' έναν τόμο, αλλά υπό τον όρο η σειρά τους να είναι η εξής: *Σχόλια…* (1988) και μετά *Η Κοινωνία του Θεάματος* (1967), με τα πρώτα να είναι τυπωμένο σ' ένα ελαφρώς μεγαλύτερο μέγεθος.

Η εισαγωγή σας θα είναι πολύ χρήσιμη, τουλάχιστον ως προς την εξήγηση του προφανούς παράδοξου· και βεβαίως πολλών άλλων σημείων, δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία.

Αφότου θα είστε στο Παρίσι τον Φεβρουάριο, προτείνω να βρεθούμε τη Δευτέρα 12 του μηνός, στις 5 μ.μ., στο μπαρ του Lutetia, το οποίο βρίσκεται στο βάθος της τραπεζαρίας του ξενοδοχείου.

Φιλικά,
Guy Debord

*

16 Φεβρουαρίου 1990
Αγαπητέ Giorgio

Σου στέλνω ένα αντίτυπο της εισαγωγής μου στα ιταλικά από το 1979.[1] Έχω επισημάνει διάφορα αποσπάσματα που, κατά τη γνώμη μου, εκφράζουν καλύτερα το νόημα του βιβλίου. Και συνεπώς τη σταθερότητά μου, την οποία πολλοί, πράγματι, θα μπορούσαν να αποκαλέσουν κυνισμό. Αυτό εξαρτάται από τις αξίες που υιοθετούν και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν. Εάν παρεμπιπτόντως αναφερθείς σ' αυτή την εισαγωγή στη δική σου, κάτι τέτοιο θα αντιστάθμιζε επαρκώς την απουσία της απ' αυτή τη συλλογή γραπτών μου σχετικά με το θέαμα,[2] κάτι το οποίο, σε διαφορετική περίπτωση, υπάρχει ο κίνδυνος να επισημανθεί και ίσως να ερμηνευθεί λανθασμένα.

Θα μας άρεσε πολύ να συναντηθούμε και προτείνω να δειπνήσουμε μαζί αμέσως μόλις επικοινωνήσεις μαζί μου τη στιγμή της επιστροφής σου εδώ.

Φιλικά,
Guy

[1] Εισαγωγή στην 4η ιταλική έκδοση της *Κοινωνίας του Θεάματος*.
[2] Αναφέρεται στον τόμο που κυκλοφόρησε στα ιταλικά. Βλέπε σχετικά την επιστολή της 24ης Γενάρη 1990 (σ.τ.μ).

*

6 Αυγούστου 1990
Αγαπητέ Giorgio

Ανησύχησα λιγάκι όταν προσφάτως με ρώτησες μήπως δεν μου άρεσε το κείμενο που πρόσθεσες στο δικό μου *Σχόλια* [*στην Κοινωνία του Θεάματος*] και θύμωσα ιδιαιτέρως που δεν μπόρεσα να σου απαντήσω. Δεν αμφιβάλλω πως δύσκολα μπορείς να πιστέψεις ότι οι εκδόσεις SugarCo δεν μου έχουν ακόμη στείλει ένα αντίτυπο του βιβλίου, το οποίο κυκλοφόρησε τον Μάρτη [1990] και ότι, επιπλέον, δεν μου έστειλαν ένα παρά την έκκληση του παριζιάνου εκδότη μου. Ήταν πραγματικά μια αναπάντεχη προσβολή.

Μόλις έλαβα ένα αντίτυπο, κι αυτό μόνο και μόνο γιατί ένας ιταλός φίλος έκρινε χρήσιμο να μου το στείλει, μαζί με μια άλλη έκδοση (Agalev) από την Μπολώνια.[1]
Βεβαίως ενθουσιάστηκα πολύ διαβάζοντας τα δικά σου *Σχόλια*. Έχεις μιλήσει τόσο καλά, σ' όλα τα κείμενά σου, για τόσους

πολλούς συγγραφείς, επιλεγμένους με την καλύτερη αίσθηση του γούστου (για τους οποίους είμαι ενήμερος, με εξαίρεση κάποιους εξωτικούς για τους οποίους είμαι δυστυχώς ανενημέρωτος και για τέσσερις ή πέντε Γάλλους που δεν θέλω καθόλου να τους διαβάσω), έτσι ώστε να αισθάνεται κανείς τιμή να παρευρίσκεται σ' ένα τέτοιο Πάνθεον.[2]

Είμαι ευτυχής που προσπάθησα –το 1967 [2] και εντελώς αντίθετα με τη φρόνιμη άρνηση του Althusser [3]– ένα είδος «διάσωσης δια της μεταφοράς» της μαρξιστικής μεθόδου, προσθέτοντάς της μια μεγάλη δόση Hegel, την ίδια στιγμή με μια κριτική της πολιτικής οικονομίας που ήθελε να περιλαμβάνει τις διαπιστωμένες εξελίξεις της μαρξιστικής μεθόδου στη φτωχή μας χώρα, καθώς αυτές μπορούσαν να προβλεφτούν απ' ότι είχε προηγηθεί. Και εκτιμώ πολύ τον τρόπο με τον οποίο δικαίως επέστρεψες στον Ηράκλειτο, με σεβασμό στην τώρα πια εντελώς απαλλοτριωμένη γλώσσα, που στο παρελθόν ήταν «κοινή»! Αυτή είναι σίγουρα η σωστή κατεύθυνση για την εκ νέου ανάληψη του πραγματικού καθήκοντος το οποίο στο παρελθόν είχα αποκαλέσει «στήσιμο του κόσμου και πάλι στα πόδια του» και «φιλοσοφώντας μ' ένα σφυρί».

Φιλικά
Guy Debord

[1] Ο «ιταλός φίλος» είναι ο Paolo Salvadori (σ.τ.Μ.).
[2] Στο κείμενό του ο Agamben μνημονεύει τους Gilles Deleuze, Carl von Clausewitz, Niccolo Machiavelli, Spinoza, Marx, Louis Althusser, Karl Krauss, Elias Canetti, Nietzsche, Ηράκλειτο, Rabbi Akiba, Carl Schmidt και Alain Badiou.
[2] Με τη μορφή του βιβλίου *Η Κοινωνία του Θεάματος.*
[3] Ο Agamben έγραψε: «Τη δεκαετία του '60, όμως, η μαρξική ανάλυση του φετιχιστικού χαρακτήρα του εμπορεύματος, στο μαρξιστικό περιβάλλον, ανοήτως εγκαταλείφθηκε. Το 1969, στην εισαγωγή μιας λαϊκής ανατύπωσης του *Κεφαλαίου*, ο Louis Althusser

ακόμη προσκαλούσε τους αναγνώστες να παραλείψουν το πρώτο μέρος, με την αιτιολογία ότι η θεωρία του φετιχισμού ήταν «καάφωρο» και «εντελώς αβλαβές» υπόλειμμα της χεγκελιανής φιλοσοφίας».

*

«... Είναι βέβαιο ότι η κοινωνία που μας έτυχε να ζούμε είναι μια όπου όλες οι κοινωνικές ταυτότητες έχουν διαλυθεί και όπου όλα όσα, ανά τους αιώνες, συνιστούσαν την αλήθεια ή το αντίθετό της, για τις επόμενες γενιές στη γη έχουν χάσει κάθε νόημα. Στην παγκόσμια μικρο-μπουρζουαζία, στη μορφή της οποίας το θέαμα έχει παρωδιακά εφαρμόσει το μαρξιστικό σχέδιο της αταξικής κοινωνίας, οι διαφορετικές ταυτότητες που έχουν σημαδέψει την ιλαροτραγωδία της παγκόσμιας ιστορίας έχουν εκπέσει και συνυπάρχουν σε μια φαντασμαγορική κενότητα. Κι έτσι, αν κανείς θελήσει να προβεί σε μια προφητεία για την πολιτική του μέλλοντος, αυτή δεν θα έχει να κάνει αναφορικά μ' έναν αγώνα για την κατάκτηση ή τον έλεγχο του κράτους από τα νέα ή τα παλιά κοινωνικά υποκείμενα, αλλά μάλλον μ' έναν αγώνα ανάμεσα στο κράτος και το μη-κράτος (την ανθρωπότητα), σε μια ανεπανόρθωτη διάζευξη μεταξύ μιας μη ταυτοτικής μοναδικότητας και της κρατιστικής οργάνωσης...».

Giorgio Agamben

2 ευρώ